

KRÖNIKA

En chans till demokrati?

TEXT: NANCY HATCH DUPREE

ÖVERSÄTTNING: CHARLOTTE HJUKSTRÖM

Än en gång har det varit val i Afghanistan. Än en gång misslyckades oppositionen med att genomföra attentat som kunde störa röstprocessen. Det rekordstora antalet Nato- och koalitionsstyrkor i landet, i kombination med den afghanska armén och polisen, var säkerligen en avskräckande faktor. De oroligheter som har blossat upp med förnyad styrka efter valet och drabbat regeringstroga andliga ledare, hjälparbetare, poliser, soldater och säkerhetsvakter, är emellertid synnerligen oroande.

Inga våldshandlingar hindrade röstandet, vilket annars ofta är fallet i andra länder i regionen, där många människor skadas och dödas på valdagarna. Detta var glädjande men det låga valdeltagandet var mindre uppmanande.

Medan 70 procent (över 8 miljoner) röstade i presidentvalet i oktober förra året, var det bara 53 procent (6,8 miljoner) som röstade på kandidaterna till de 249 platserna i *Wolesi jirga*, parlamentets underhus, och till de 420 platserna i provinsernas politiska församlingar. En av de främsta förklaringarna till de klena siffrorna är besvikelsen över hur president Karzai och hans regering har skött sig sedan de fick väljarnas förtroende i oktober 2004. En modfärdig röstskolkare uttryckte sig sålunda:

– Jag röstade på vår store ledare i höstas, men sedan dess har jag inte märkt någon förändring. Varför skulle jag då göra mig besväret att rösta på de här ombuden som inte har några kunskaper och ingen makt att driva igenom förbättringar? Att hålla val nu är bara slöseri med tid. Jag hade inte ens en tanke på att rösta.

Stämningen blev inte bättre av att ett stort antal före detta krigsherrar och medlemmar av gamla motståndsgupper återfanns på valsedlarna och förstärkte intrycket av att det inte var någon förändring inom synhåll. Många tappade intresset för att rösta när det stod klart att nykomlingar inte hade någon större chans mot de rika och mäktiga. Väljarna tvivlade på att regeringen ville eller kunde utmana dessa politiska påtryckare och därmed skapa förutsättningar för att bygga upp landet med hederliga medel. Detta förvärrade den utbredda känslan av missnöje och ointresse.

Vallagen förbjuder uttryckligen att den som har kopplingar till väpnade organisationer ställer upp i allmänna val men detta struntade myndigheterna blankt i. Visserligen diskvalificerades elva personer i juli under den första

granskningen av kandidaterna och ytterligare 21 personer förbjöds att ställa upp efter ett kontroversiellt sista minutenbeslut strax innan valet hölls i september, men inga av de stora krigsherrarna ifrågasattes. Diskvalificeringarna avfärdades därför som rent kosmetiska åtgärder och minskade entusiasmen för hela processen ännu mer.

Förtroendet krympte ytterligare när upp till två miljoner afghanska flyktingar i Pakistan och Iran, plus de tusentals internflyktingarna runt om i landet, berövades sin rösträtt. Myndigheterna skyllde på logistiska problem men kritikerna ifrågasatte starkt regeringens motiv eftersom arrangemangen som gjorde det möjligt för flyktingarna att rösta i presidentvalet hade fungerat utmärkt. Många fruktar att återinvandringen kommer att påverkas negativt av att dessa befolkningsgrupper isolerats. Som helhet har valet trots allt gått påfallande smidigt. Röstningen övervakades noggrant med hjälp av de cirka

34 000 nationella kandidaterna och deras ombud samt internationella observatörer. Föga förvånande förekom det beskyllningar om valfusk när vallokalerna stängde på vissa orter, vilket är utmärkande för svaga demokratier. De uppenbara oegentligheterna var emellertid varken tillräckligt systematiska eller omfattande för att minska valresultatets trovärdighet. Femtio av de 180 000 valarbetarna avslöjades med att fylla i oanvända valsedlar och

stoppa dem i valurnorna. De har avskedats och är föremål för rättsliga undersökningar. Valurnor från ungefär tre procent av vallokalerna har placerats i karantän för kontroll. Det fanns också klagomål på att säkerheten inte alltid upprätthölls på ett tillfredsställande sätt, liksom på felaktiga röstlängder och olämpligt beteende från valfunktionärernas sida. Något som är allvarigare är rapporterna om att kvinnor hänvisats till vallokaler där de ska ha pressats till att rösta på de kandidater som deras manliga släktingar förordade. Ett stort antal fall där män försökte rösta flera gånger med hjälp av röstkort som tillhörde kvinnorna i deras familjer uppmärksammades och förhindrades.

Det är rösträkningen som har gett upphov till det största bråket. Procedurerna är noggrant utformade för maximal insyn och kräver att grupp efter grupp kollar och dubbelkollar varandra. Ändå har det kommit högljudd kritik från kandidater som anser att misstag har begåtts, avsiktligt eller oavsiktligt, och att det krångliga systemet hindrar deras ombud från att få insyn. De anser att processen är trött-

” Ska man införa ett demokratiskt politiskt system, måste man ha praktiska kunskaper om hur det ska användas för att bli effektivt.

sam och tidsödande och ökar möjligheterna till fusk. De valurnor som placerats i karantän orsakar förseningar som ökar irritationen. Rösträkningen har lett till protestdemonstrationer i olika delar av landet, bland annat i Kabul. Preliminära valresultat presenteras i takt med att arbetet fortskrider. Det ser ut som om regeringen kan vara säker på att möta en livlig opposition i form av avogt sinnade före detta ministrar och andra kritiker. Krigsherrarna kommer att dominera stort över mittenpolitikerna, som klarade sig sämre än väntat. Före detta medlemmar i kommunistpartiet lyckades inte heller få så många mandat som väntat, även om de troligtvis kommer att ta hem något dussin platser. Det gick dåligt för talibanerna, som hittills bara har fått två mandat. Kvinnorna, däremot, som enligt grundlagen är garanterade 25 procent av platserna, har lyckats förvånansvärt bra. På en del håll har de fått fler röster än sina manliga kollegor.

I utlandet finns det en oro över utsikterna för ett konservativt dominerat parlament. Parlamentets sammansättning bör emellertid avspegla verkligheten och Afghanistans befolkning är trots allt fortfarande övervägande konservativ. Det finns dock anledning att noga följa vilken typ av konservatism som kommer att prägla politiken, vilket slags åtgärder som kommer att främja eller hämma utvecklingen, faran för diskriminering utifrån geografiska och etniska motsättningar och ledamöternas allmänna beteende inom det politiska arbetet. I väntan på ögonblicket då det bekräftade resultatet ska offentliggöras pågår hektiska korridorförhandlingar mellan preliminärt bekräftade delegater som insett att frågan om framgång eller misslyckande hänger på vem parlamentet väljer till talman. En del av de mer framstående ledamöterna har inte tillräckligt med utstrålning och ledarförmåga för att sätta sig i respekt och utöva kontroll. Andra är alltför teatraliska eller sekteristiska för att agera ansvarsfullt. Flera afghaner har påpekat att ingen av delegaterna har någon skolning i hur den parlamentariska demokratin fungerar. Inte en enda akademiker med sådana kunskaper blev invald. Ovanpå denna brist på expertis ska läggas att de flesta av ledamöterna troligen ställde upp i valet för att uppnå makt och status, antingen åt sig själva eller åt sina egna grupper. Många är fortfarande omedvetna om det stora ansvar de förväntas axla. En kandidat erkände tidigare:

– Jag vet inte hur jag ska uppträda i valrörelsen. Vad ska jag säga till mina väljare om jag själv inte vet vad som är mina ansvarsområden?

När parlamentet invigs kommer det därför inte att ha några verkliga rötter som kan hjälpa det att växa och utvecklas. Om systemet inte bara ska bli en dyr (för närvarande uppskattas kostnaderna till 300 miljoner dol-

lar) fasad, blir det nödvändigt att under många år framåt hjälpa ledamöterna med en heltäckande praktisk utbildning i principer, procedurer och tekniker. Detta är särskilt viktigt när det gäller de kvinnliga delegaterna. Om kvinnorna ska kunna utnyttja sina nya möjligheter och utföra sitt arbete effektivt, måste de få långsiktigt stöd. Det finns en liten grupp starkt karismatiska kvinnliga ledamöter som säkert kommer att kunna stå på egna ben. Glädjande nog finns det till och med kvinnor som nämns i de pågående diskussionerna om uppdraget som talman. Men majoriteten har ingen större erfarenhet av politik och som i alla yrken finns det tekniker och metoder som man måste lära sig för att ens handlingar ska få effekt.

Det demokratiska experimentet kräver också välinformerade medborgare som är medvetna om såväl sina egna rättigheter och skyldigheter som parlamentets och regeringens. Ska man införa ett demokratiskt politiskt system, måste man ha praktiska kunskaper om hur det ska användas för att bli effektivt. Majoriteten av befolkningen känner för närvarande inte till de nödvändiga förutsättningarna för demokrati och de har ingen önskan att lära sig. De har tappat intresset och detta präglar deras attityder till hela den politiska processen. Stämningen i dagens Kabul understryker denna brist på medvetenhet. I stället för upprymdhet och förväntan råder det ett påfallande ointresse bland allmänheten. Detta bådär inte gott för demokratin framtid i Afghanistan. Entusiasmen och förtroendet måste komma tillbaka, annars kommer experimentet att misslyckas.

Nancy Dupree var också hon en av talarna på seminariet *Afghanistan – en demokrati i utveckling?*

Målen i Bonn-avtalet, som initierades av utomstående för att genomföra en demokratisk återuppbyggnadsprocess, har uppfyllts: 2002 års *Loya jirga* fastställde regimens legitimitet, den nya konstitutionen som kom 2003 drog upp ramarna för presidentvalet 2004 och valet till parlamentet och provinsförsamlingarna 2005. Men det hastiga införandet av en ny statsbildning har ännu inte väckt folkets intresse. Tron på systemet håller snabbt på att avta. Det behövs mer engagerat arbete innan de fastställda ramarna kan fyllas med substans. ■

Nancy Dupree är författare och har under många års boende först i Kabul och sedan i Peshawar i Pakistan dokumenterat Afghanistans utveckling.